

DIRK DE SCHUTTER / HANNAH ARENDT

Martin Heidegger
—
een apologie

Klement

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council (FSC) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

www.uitgeverijklement.nl
© 2015 Uitgeverij Klement, Zoetermeer
Alle rechten voorbehouden.

© Tekst Hannah Arendt: 1955, 1965, 1966, 1967, 1968 by Hannah Arendt.
(Excerpted from Hannah Arendt – *Men in Dark Times*.) Used by permission
of Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company. All rights reserved.

Vertaald uit het Duits door Dirk De Schutter en Remi Peeters

Ontwerp omslag: Geert de Koning

ISBN 978 90 8687 176 6
NUR 730

Inhoud

DEEL I

Het vermeende antisemitisme van Martin Heidegger 7

Dirk De Schutter

1. Het begin 9
  2. De elementen 12
  3. Heideggers denken weggeveegd 16
  4. Twee gezichten 19
  5. Zijnshistorisch antisemitisme 24
  6. Geen wereld 31
  7. De kampen 34
  8. Het nazisme 36
  9. Hannah Arendt 39
- Noten 42

DEEL II

Martin Heidegger wordt tachtig jaar 45

Hannah Arendt

DEEL I

Dirk De Schutter

Het vermeende antisemitisme van
Martin Heidegger

Want het vragen is de vroomheid van het denken.

MARTIN HEIDEGGER, *De vraag naar de techniek*

1

Het begin

Wat voor indruk jullie, mannen van Athene, door mijn aanklagers hebben gekregen, weet ik niet. Maar ik vergat mezelf door hun toedoen bijna, zo overtuigend spraken zij. En toch klopt er eigenlijk niets van hun betoog.

Aan het woord is Socrates. Eigenlijk zijn deze zinnen geschreven door Plato, die een reconstructie verzint van de rede die Socrates op zijn proces zou hebben uitgesproken om zich tegen de beschuldiging van goddeloosheid te verdedigen.¹ Het was Plato's eerste protest tegen de terdoodveroordeling. Sommigen stellen dat Plato's ideeënleer en politieke theorie eveneens moeten worden gelezen als een poging om het falen van de Atheense democratie, die er niet voor terugdeinsde Socrates tot de gifbeker te veroordelen, aan de kaak te stellen. Plato zou hebben geloofd dat de vertegenwoordigers van de democratie Socrates zouden hebben vrijgesproken, als ze de idee van het rechtvaardige hadden aanschouwd. Maar je zou ook kunnen stellen dat Plato uitlegt waarom de terdoodveroordeling van Socrates onvermijdelijk was. Een filosoof wordt door zijn medeburgers niet geaccepteerd, omdat hij die wijst op het schijnbestaan dat ze leiden.

Dat zet Plato uiteen in wat het pronkstuk van zijn filosofie wordt genoemd: de *allegorie van de grot* – een weinig conceptuele, maar erg beeldrijke presentatie van de ideeënleer. Plato vertelt er dat wij, mensen, ons leven doorbrengen in een grot:

wij zijn gekluisterd, kunnen ons nauwelijks bewegen, en zitten geboeid te kijken naar schaduwen op een wand, zonder te beseffen dat die schaduwen elke werkelijkheid ontberen en slechts de projecties zijn van een vuur achter onze rug dat de echte dingen beschijnt. Als iemand zich van zijn kluisters zou kunnen ontdoen, dan zou hij zich kunnen omdraaien en vaststellen wat er echt aan de hand is. Hij zou ook de grot kunnen verlaten en buiten – op de vlakte van de waarheid – de ideeën kunnen aanschouwen, de oervormen die model staan voor de echte dingen waarvan de afschaduwingen op de wand verschijnen. De mensen in de grot zijn dus twee keer van de waarheid van de ideeën afgesneden: de schaduwen die hen geboeid houden, zijn geen echte dingen, en ook de echte dingen zijn maar nabootsingen van de ideeën. Stel nu, zegt Plato, dat iemand zich inderdaad kan bevrijden en naar buiten klimmen om daar de ideeën in ogenschouw te nemen, en stel dat die persoon nadien weer de grot indaalt – wat zou er dan gebeuren? Zouden de mensen in de grot aandacht besteden aan wat die te zeggen heeft of zouden ze hem uitlachen, hem als een gevaarlijk individu behandelen en ter dood brengen? Plato suggereert het laatste, impliciet verwijzend naar de komedie *De Wolken* van Aristophanes, waarin Socrates als een halve gare wordt opgevoerd, naar het proces, dat Socrates ervan beschuldigde de jeugd van Athene in het verderf te storten, en naar de gifbeker.

In het wintersemester van 1931-1932 geeft Martin Heidegger college over Plato's waarheidsopvatting. In de context van dat college last hij een lange lektuur in van de allegorie van de grot. Heidegger stelt er dat de filosoof in de huidige wereld niet lijfelijik ter dood gebracht wordt: het gif dat hem wordt toegediend, is het gif van de heersende meningen, dat door het gezwets van dagbladen en tijdschriften wordt verspreid.² Hij wijst erop dat men iemand ook kan doden door belangstelling voor zijn geschriften voor te wenden, door zijn ideeën gedachteloos op te nemen in loos society-gebabbel dat zich voor nieuwtjes interes-

seert, maar op geen enkel nieuwtje ingaat. Vandaag de dag zou Heidegger zich ongetwijfeld ergeren aan de politieke correctheid en de betweterij van de media. Zijn ergernis was mede ingegeven door persoonlijke ervaringen: hij had met zijn meesterwerk *Sein und Zeit* snel roem verworven, maar zeer weinigen hadden het boek gelezen. Toch lijkt dit een akkefietje in vergelijking met de tsunami die na zijn dood zijn werk dreigt te overspoelen en uit te wissen: Heidegger zou een nazi(-ideoloog) zijn en een antisemiet.

Ik stel mij voor dat Heidegger met betrekking tot de huidige hetze rond zijn werk het volgende zou zeggen:

Wat voor indruk jullie door mijn aanklagers hebben gekregen, weet ik niet. Maar ik vergat mezelf door hun toedoen bijna, zo overtuigend spraken zij. En toch klopt er eigenlijk niets van hun betoog. Of beter: wat ze zeggen is juist, maar waar is het niet.

De aangehaalde feiten kloppen (meestal), de citaten zijn juist weergegeven, maar het denken geeft verstek. Heidegger maakt een onderscheid tussen het juiste of het correcte en de waarheid of onverborgenheid. Het juiste kan worden bewezen en heeft iets dwingends; het ware niet, het toont zich aan wie aandacht heeft voor de zin van wat gebeurt. Het ware is het bedenkelijke: het vraagt om te worden bedacht, het maant ons aan en geeft ons de opdracht om te denken, het 'heet te denken'.